

УДК 331.556.2

Ю.І. Муромцева

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РИНОК ПРАЦІ РЕГІОНУ

У статті узагальнено теоретичні аспекти вивчення й аналізу трудової міграції, зокрема, проблему внутрішньо переміщених осіб. Проаналізовано склад і розміщення вимушених мігрантів за областями України. Також проаналізовано вплив зростання обсягів внутрішньої трудової міграції на розвиток регіонів, їх демографічну структуру та конкурентоспроможність національної економіки в цілому. Запропоновано практичні підходи до можливих шляхів вирішення проблеми зростання безробіття у регіонах, що приймають внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: Внутрішня міграція, ринок праці, безробіття, трудовий потенціал, біженці, мігранти, внутрішньо переміщені особи, розвиток регіону.

В статье обобщены теоретические аспекты изучения и анализа трудовой миграции, в частности, проблема внутренне перемещенных лиц. Проанализированы состав и размещение вынужденных мигрантов по областям Украины. Также проанализировано влияние роста объемов внутренней трудовой миграции на развитие регионов, их демографическую структуру и конкурентоспособность национальной экономики в целом. Предложены практические подходы к возможным путям решения проблемы роста безработицы в регионах, которые принимают внутренне перемещенных лиц.

Ключевые слова: Внутренняя миграция, рынок труда, безработица, трудовой потенциал, беженцы, мигранты, внутренне перемещенные лица, развитие региона.

The article highlights the theoretical aspects of the study and analysis of labour migration, in particular, the problem of internally displaced persons. Analyzed the structure and distribution of forced migrants in the regions of Ukraine. Also analyzed the impact of the growth of internal labor migration on regional development, regional demographical structure and competitiveness of the national economy as a whole. Proposed practical approaches to possible solutions to the problem of rising unemployment in the regions, which take internally displaced persons.

Keywords: Internal migration, labor market, unemployment, employment potential, refugees, migrants, internally displaced persons, the development of the region.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку продуктивних сил міграції трудового потенціалу займають суттєву роль у формуванні загального економічного потенціалу будь-якої країни світу. Це стосується як внутрішньої так і зовнішньої трудової міграції. Тому регулювання міграційних процесів є одним із найбільш нагальних завдань для країни, воно впливає на міжнародну конкурентоспроможність національних підприємств та економіки країни в цілому.

Аналіз актуальних досліджень. Вагомий внесок у процес дослідження теорії і практики трудової міграції, удосконалення організаційних, економічних та правових важелів її регулювання зробили провідні вітчизняні вчені: А.П. Гайдуцький, Л.М. Жванко [1], Е.М. Лібанова, О.А. Малиновська [3], С.І. Пирожков, М. Хоффман та інші.

Мета статті. Метою роботи є аналіз і узагальнення теоретичних підходів та розробка практичних рекомендацій, щодо регулювання внутрішньої трудової міграції, використання її переваг та передбачення негативного впливу, який вона спричиняє.

Виклад основного матеріалу. Трудова міграція - це пересування особи з метою тимчасового працевлаштування, що супроводжується перетинанням державного кордону. (зовнішня трудова міграція) або меж адміністративно-територіальних одиниць країни (внутрішня трудова міграція). Враховуючи географічне положення й рівень економічного розвитку, ситуацію на ринку праці в країні, Україна є активним учасником міграційних процесів.

З 2014 року найактуальнішою для України проблемою стало стрімке зростання внутрішньої трудової міграції, а саме через вимушених переселенців із зони АТО. У 1946 р. під егідою ООН було утворено Міжнародну організацію у справах біженців, а з 1951 р. – Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, відділення якого нині діють у 119 державах світу. Конвенція про статус біженців (1951 р.) та Протокол про статус біженців (1967 р.) є і тепер відправними нормативними актами для держав, які стикаються з проблемою біженців.

Останнім часом у гуманітарному праві з'явилася нова категорія людей, які залишили свої домівки через небезпеку, але не перетнули міжнародно визнаних кордонів, – так звані внутрішньо переміщені особи (ВПО).

Згідно з керівними принципами Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) з питання про переміщення осіб усередині країни, особи, переміщені всередині країни, визначаються як люди або групи людей, які були змушені рятуватися втечею або покинути свої будинки або місця проживання, через або для того, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, ситуації загального насильства, порушень прав людини або стихійних лих/техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно-визнаний державний кордон країни.

Станом на 17 квітня 2015 року УВКБ ООН володіє інформацією про 1,228,100 ВПО в Україні. Ці дані надані Міністерством соціальної політики. За інформацією Державної служби України з надзвичайних ситуацій, приблизно 20 000 ВПО – з Криму [7]. Оскільки процес становлення централізованої системи реєстрації досі триває, реальна кількість осіб, переміщених всередині країни, залишається невідомою та може бути вищою.

Як бачимо з рис. 1 [7], найбільшу кількість вимушених мігрантів прийняли Східні області України – Донецька (36,7% усіх переселенців), Луганська та Харківська (по 13,2% кожна обл.). Причому, 60-70% цих переселенців – особи пенсійного віку. Наступними регіонами прийняття мігрантів є Південь і Центр України – Запорізька обл. та місто Київ (по 7,1% переселенців), Дніпропетровська (5,9%), Київська (3,1%), Полтавська (2,2%), Одеська (2%). У структурі мігрантів ситуація в цих областях дещо краще – 50-60% переселенців пенсійного віку обрали Запорізьку та Дніпропетровську області, а в решті областей їхня частка коливається від 25 до 35%. Решта областей України – Центр, Північ і Захід, прийняли до себе від 0,2% усіх переселенців (Тернопільська обл.) до 1,1% (Сумська обл.). Проте цим регіонам дісталися більш «перспективні кадри» - працездатне населення

Внутрішньо переміщені особи в Україні, дані на квітень 2015 року

UNHCR - Kyiv

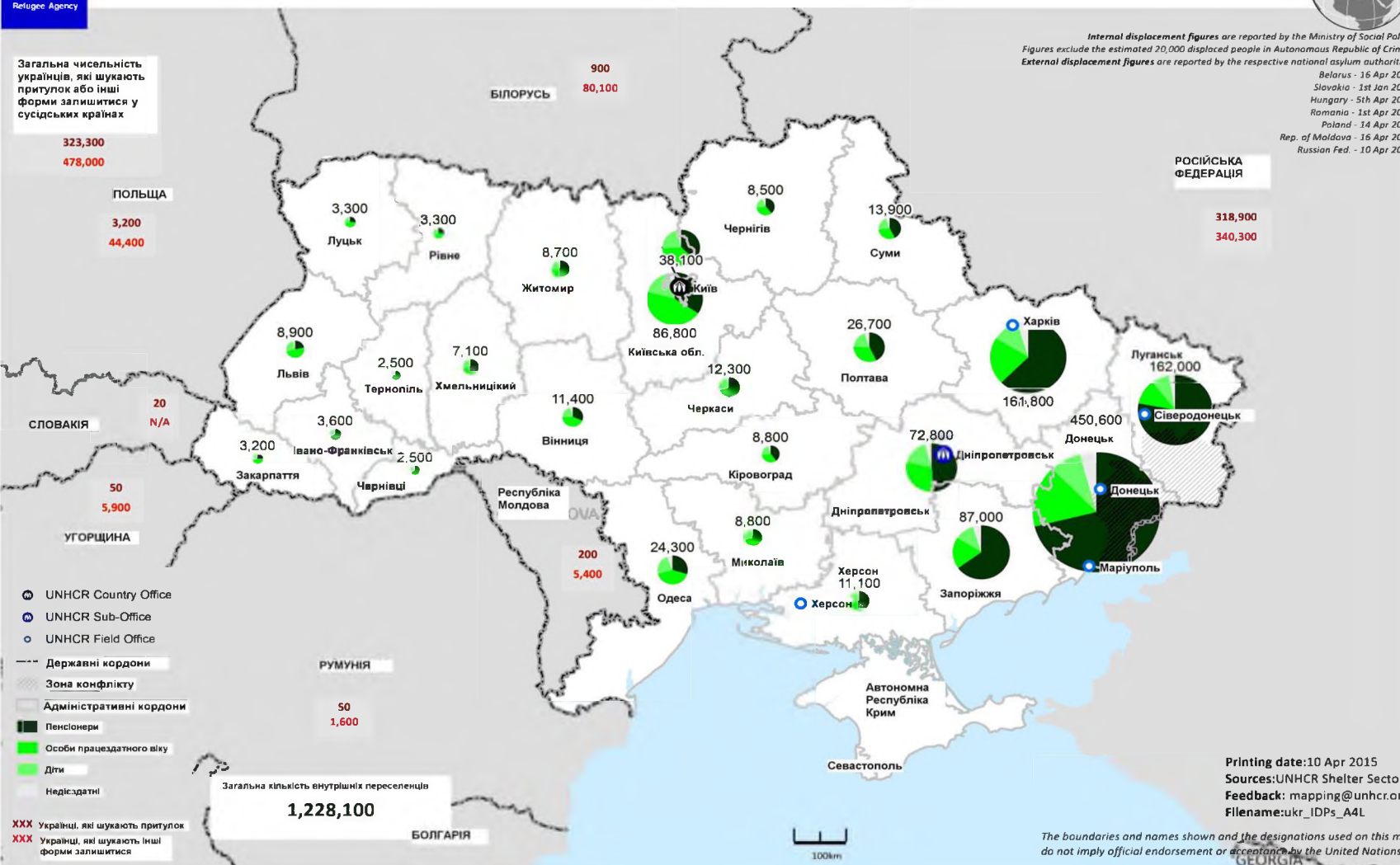

Рис. 1.

Ю.І. Муромцева

та діти складають всюди понад 50%, а частка осіб пенсійного віку коливається від 25 до 33%. Отже, Схід і Північ, маючи найстарішу структуру населення в Україні, отримали ще додаткове численне навантаження на працездатне населення.

Працевлаштування біженців має один вагомий недолік – воно за своєю суттю є тимчасовим, оскільки, в основному, ці працівники повернуться до власного регіону через певний проміжок часу. Це ускладнює бізнес-планування та прогнозування подальших очікуваних прибутків. Саме тому підприємці відмовляються ризикувати, пропонуючи працю таким робітникам.

Трудова міграція, як і безробіття, є природним процесом ринкових відносин. В цілому, міграція робочої, а також і міграція (ВПО) має для територій прибуття й вибуття як позитивні так і негативні наслідки.

Негативні наслідки для території вибуття:

- 1) втрата територією (країною) найбільш конкурентоздатної частини власних трудових ресурсів;
- 2) уповільнення темпів розвитку науково-технічного прогресу в зв'язку з чисельною інтелектуальною еміграцією;
- 3) погіршення сімейних стосунків через довготривалу відсутність членів родин;

Позитивні наслідки для території вибуття:

- 1) послаблення безробіття, зниження соціальної напруженості в суспільстві.
- 2) підвищення рівня кваліфікації, освоєння нових технологій, професій, систем організації виробництва трудових мігрантів.
- 3) приплив грошової маси на територію шляхом надходження грошових переказів від трудових емігрантів.

Негативні наслідки для території прибуття:

- 1) скорочення кількості робочих місць, безробіття серед місцевого населення (іммігранти пропонують більш дешеву працю, ніж місцеве населення

і виробників це влаштовує, зростання безробіття серед місцевого населення, тому що вакансії займають іммігранти);

2) соціальна напруженість, знижується рівень безпеки, етно-культурні конфлікти.

Позитивні наслідки для території прибуття:

1) надання працеспроможним мігрантам можливості реалізувати свої здібності на новій території, підвищити рівень кваліфікації, поліпшити матеріальне становище;

2) спонукання продуктивнішої діяльності працівників через створення конкуренції з прибулими фахівцями.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Внутрішня міграція принесла із собою додаткове навантаження на ринок праці. За даними Державної служби статистики України станом на перше півріччя 2014 року кількість безробітних в Україні становить 1729,5 тис. чоловік [6]. Працевлаштування тимчасових мігрантів (біженців) із порівняно меншою ставкою заробітної плати може спровокувати приріст безробітних серед місцевих працівників. Така ситуація з одного боку може стимулювати здорову конкуренцію за робочі місця, а з іншого – зростання соціальної напруги в окремих регіонах. І якщо перший варіант сприятиме покращенню конкурентних позицій місцевих підприємств, то другий, щонайменше, негативно позначиться на інвестиційній привабливості регіону.

Існує також ймовірність, що втрата робочих місць стимулюватиме міжнародну трудову міграцію з України. Дана міграція має регулюватися та підтримуватися державою.

Найсуттєвіший дисбаланс міграція ВПО спричиняє на макроекономічну рівновагу. Переїзд працездатних людей зі Сходу України та військові дії на цій території сприяли колапсу у роботі місцевих підприємств. Внутрішня міграція негативно впливає і на ефективність ринку товарів і послуг. Невизначеність із подальшим працевлаштуванням і брак коштів у внутрішніх трудових мігрантів

вплинув на їх купівельну спроможність. Відповідно виробники товарів і послуг частіше стикаються з утворенням надлишків готової продукції та недоотриманням прибутків. Від цього страждає і конкурентоспроможність національної економіки.

Можливим вирішенням цієї проблеми є навчання, перепрофілювання та створення нових робочих місць у регіонах, які приймають найбільшу кількість внутрішніх мігрантів зі Сходу та Криму. Це забезпечить належну зайнятість серед працездатних мігрантів та не дозволить зрости показникам локального безробіття. Ситуацію ускладнює неможливість державних дотацій та інвестицій у сучасних умовах. Це, перш за все, пов'язано зі збільшенням коштів на утримання армії та реанімацію ВПК. Ще частина державних коштів спрямовується на соціальні виплати сім'ям загиблих, постраждалим під час АТО та ВПО.

Виходячи із цього можливість створення нових робочих місць повністю залежить від притоку внутрішніх та іноземних інвестицій. В Україні поки що слабкий рівень інтегрованості до міжнародних економічних відносин. Пришвидшення інтеграції України у світовий фінансовий простір залежить від вирішення таких внутрішньодержавних проблем - реформування економіки й національного фінансового ринку, приведення до відповідності законодавчих та інших норм міжнародним стандартам.

Література

1. Жванко Л. М. Біженці Першої світової війни: український вимір (1914 – 1918 рр.): монографія / Л. М. Жванко. –Х.: Віровець А. П. «Апостроф», 2012. – 568 с.
2. Зуй М.М. Особливості сучасних міграційних процесів // Формування ринкової економіки: Зб.наук.пр. - К.: КНЕУ - 2008. - С. 94 - 97.
3. Малиновська О.А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування / О.А. Малиновська. - К.: НІСД, 2011. - 40 с.
4. Малютін І.А. Трудова міграція з України: тенденції розвитку // Зовнішня

торгівля. – 2008. - №2. – с. 97-102.

5. Нітова М. А. Особливості міграції населення України // www.rusnauka.com.
6. Ринок праці у І півріччі 2014 року. // www.ukrstat.gov.ua. – офіційний сайт Державного комітету статистики України.
7. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців // http://unhcr.org.ua/en/?option=com_content&view=article&layout=edit&id=1293
8. Черняк Є. О Зростання внутрішньої міграції в Україні: переваги та недоліки для вітчизняних підприємств, вплив на конкурентоспроможність країни <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3534>.